

KÁRTYAJÁTÉK

Megszokott mondatok.
Ismétlődnek, ismétlődnek.
Hárman üljük körül az asztalt.
Itt ősök és nyarak,
itt egyforma elosztás.

Kornis Mihály

NAPKÖNYV (INVOKÁCIÓ)

I

történetünk hőse

Füledt nap. Ébredése pillanatában rátör a legsúlyosabb rosszkedv. Szőrösen, mezetlenül pislog a lepedőn, és szokás szerint meg van szeppenne, hogy ilyen hamar. Hogy még a bamba álom jóize a számban, de már tudja, hogy a nap minden perce kínszenvedés lesz. Hogy már a rajtnál vereséget szenvedett megint, minden hiába, a világ megőrült, Magyarország elveszett, negyvenhárom éves vagyok, és nem írok... Ha megfeszülök, akkor se. Sehogy se. Mit tegyek? Hát hiszen mihez kezdjek? Utálom a görcsöm, elszartam az életemet, kínomban színdarabokat írtam, minden tudás bennem rekedt, megkövesedve lerakódott a szívem sötét zegzugáiban.

Kikel az ágyból.

Én feleségem látja az arcát, tapintatosan a konyhába suhan.

Gyümölcsöt tesz eléje, úgy tesz, mintha újságot olvasna. Csendesek vagyunk.

A konyhába besüt a heves nap, sárga-vörös pászmák. Izzadó háttal felrémlik a tegnap éjszaka: a szokottnál is kínosabban vigasztalan órák után hullafehéren feláll íróasztala mellől, a fürdőszobába botorkál. Leszegem a fejem.

Retteg a részvétől.

Később csendesen leültek egymás mellé mégis, és amit nem szokott, hosszan beszélt a nőnek prózai sivatagáról, kínosabb már nem is lehetne. Azt mondta neki, te, én nem akarok élni, ha nem tudok írni. Az öngyilkosságtól viszont viszolyog, tudod, olyan gyáva dolog... Igazán tanácstalan lett az utóbbi időben! Ahhoz túlon túl elkeseredett, hogy a bolondot játssza, a drogost, az alkoholistát, vagy hogy sírjon... csak egyszerűen fogalmam sincs róla, mit keresek itt! Szülei, rokonai közül senki nem él már. A barátaim lekoptak, meg lekoptam róluk én is. Nem nőzik, hogy ne fájdítsam a te szívedet, meg a magamét se, mivel ahogy öregszik, a mind ritkább félrekúrásokat követően, hát persze, mind nagyobb a lelki furdalása, szóval hogy nem éri meg.

Meg aztán ez az AIDS is, tudod.

Kínkeservesen leszokott a dohányzásról, legyen ereje dolgozni, ha egyszer mégis netalántán, ugyanezért a fűvet se engedélyezi magának, istenem, félttem a terméketlen gondolataim tisztaságát, tudod, de miért is tagadnám előtted, a szépirodalom is untat, a politika is, és közben megállíthatatlanul faszálódik a légkör; mindez együtt oda vezet, de főként az írói elmebaj, hogy azon kapja magát, úgy álmodozik valamely hirtelen halálról, mint valami váratlan főnyereményről, kivételes szerencséről, legális egérútról, s hogy ma délelőtt, amikor kiszaladt a szüleihez a temetőbe, mert már nem járt kint évek óta, egyszer csak észrevette, azt számolgatja, hány nálam fiatalabb korban elhunyt sírkövével találkozom, s tagadhatatlanul elégedett volt, mivel látta, hogy negyvenhárom éves korban már nem illetlenség meghalni e földön...

Persze, nem adom fel, hajtogatta fel-alá sétálva a dermedt nő előtt, eszem ágában sincs, épp a hihetlensége miatt akarok hinni a megújulásomban, meg aztán ízlése ellen való is lenne a szökés, most már végig akarom csinálni, csak azt szeretné, ha a társa tisztában volna vele: az, hogy olykor tehetséges dolgokat tud csinálni, másfelől viszont évekig teljesen képtelen dolgozni, és e két végétlet között kell liftezni egész életemben, elviselve a rám irányuló várakozásteli, olykor kárörvendő figyelmet, nos, ez kegyetlenül megkínoz, és naponta.

És az életünk is, Manykám, olyan rohadt lett, az utóbbi egy-két évben minden megrohadt. Vagy csak megöregedtünk?

Fel pattanok, oltózom – megy az uszodába, ebben a hőségben, a nem író író...

Forduljak meg, most, hogy már idejöttem? Minek jöttem ide?

Hogy hazamenjek, gondolta.

Unok úszni. Mindig is hogy untam!

Meg akarok halni, gondolta.

Hazamegy, lefekszik az ágyra, és nem kel fel többé. Hiába kérlel Manyi, nem, vetem oda majd neki, nem-nem, hiába is kérlélsz, és ha nem akarsz eltartani, kérlek, vitess be a diliházba, de úgyse fogja megtenni. Megsajnál. Szépen eltart, amíg meg nem döglok.

Ezt csak úgy gondolom, gondolta a bolond Tábor.

S ekkor felrémlt benne a zsidó temető, azon a nehéz párás délelőttön tegnap, ahogy minden sötétzöld volt ökörlötte, és időnként még csepegett is, kicsepegett magából valamit a lomb, „izzad a halál”, a jó halál, ez a mellékes halál, csendes külteki nemlét satöbbi, ezt még kidolgozom, majd ha egyszer megírom a regényt, gondolta a temető végében nagynénje sírhelyét keresgélve, a sűrű levelű bokrok alatt még a forróságban is nyirkos, elfeketült sírköveket simogatva, csakhogy ebben a pillanatban váratlan a szívébe kúszott valami ijesztő, ámbár az elmúlt tizenöt év folyamatos kudarcából magától értetődően következő bizonyosság, hogy *nem írod meg, hisz te nem tudsz regényt írni, örülj, ha le tudod jegyezni, amire emlékszel, hogy volt egy családot, tudod, aki már mind meghalt, az apád, az anyád; a megőrzés, a rovátkák! a Könyv, az Írás... rosszul, akárhogy, te vagy az utolsó, te szemét, ne a regényt, a kedvenc ételiüket, a nevelésüket írd le!*

Igen, persze, de mi értelme volna visszaemlékezni *csak úgy*, kérdezte magától a bolond Tábor. Kinek fontos a családom története? Ezeknek nem, a nyilasoknak nem, a Perl Gyuri, az meg csak iszik, a többi nem érdekel. Gyerekünk nincs, senkink sincs, holnap vagy holnapután vége a világnak, úgyse írok én már semmit, abszolúte nem reménykedem, mert *nem remélek*, ámbár tán délután, csodák csodája... esetleg... ahogy a NAGY MELLEKRE EMLÉKEZVÉ-t is kezdtem '75-ben, s noha egy ideje öntudatlanul a

kijárat felé gyalogolt már a folyosón, a bolond Tábor ismét csak meggondolta magát, a semmibe bámulva sarkon fordult, és becsattogott az öltözőbe, dagadt egér, azután pedig negyven percen át keservesen zihálva töprengett a vízben, mivel kéne kezdenie ezt az *ízelt* délután.

Az igazat megvallva, fogalma sem volt.

2

niht fordem kind

A temető, ez a sok zöld, sötétzöld, mélyzöld, halálzöld!

Kicsinyke koromban vittek ki először, nem halott rokonhoz, hanem a mártírok falát, a Mártírok Falát – vagy hogy kell ezt írni! –, az újonnan elkészült mártírok falát (Mártírok Falát) akartuk megskubizni, akarta az apám, hogy egészen pontos legyenek. Vasárnap reggel ijedten készülődtünk, indulás előtt többször is lekefélték, a hajamat, a ruhámat... Nagyapám kamáslit vett, anyukám egy kis kezítükörben indulás előtt megnézte a fogam, meg a magáét is, az apámat csak figyelmeztette. Kis púderos tükörbe kellett belevicsorogni, ő is belevicsorított, aztán a fürdőbe vitt. Egészségesek voltunk, annyi szent, de a villamoson már egymásra ordítottunk, az apám a seggemre is vert, basszbaritonja zengett a peronon, hogy a feje lángolt, hiába pisszegte a nagypapa, ő csak azért is, „le akarok szállni, gyűlöl a családom, bánat az osztályrészem!” – pufogta, megizzadt a kalapjában, mire a kultelken leszálltunk.

Akkor láttam, milyen messzire építették a zsidók temetőjét.

*

'55-ben – vagy '57-ben? – a Mártírok Falának felavatása után néhány nappal apám kíváncsiságból kivitte a családot a zsidó temetőbe.

Ahol én azelőtt sose jártam.

Vagy ki tudja. Sose lehet tudni. Kozma utca hat.

Előtte gondban voltak, mit mondjanak nekem, ezt mindjárt észrevettem. A temetőbe megyünk, mondták, de ne féljek, mert jó lesz. Sajnáltam őket, azt hiszik, nem tudom, mi az a halál, igyekeztem tapintatosan nem kérdezni semmit. Elfordulva ugáltam a padlón.

Azt is mondták, apa mondta, asszem, meglátogatjuk a nagymamát, vagy hogy most meglátogatod mindkét nagymamádat, én pedig hozzáképzelttem, „akik a földben vannak”, de azért egészen konkrétan nem láttam magam előtt, hogy is van ez. „Ahogy a halottak.” Vagy ki tudja. Mondom, sose jártam még arrafelé. Nem is nagyon figyeltem az egészre. A Mártírok Faláról ugyan elég sokat puszogtak az előző napokban, mint vacsora közben mindig **niht fordem kind**, de valamiért azt hittem, hogy ez a Mártírok Fala kábé olyan, mint egy szobor, csak nem szobor, hanem fal, mert a hatalom végre teljesítette a dolgozó tömegek egy régi jogos követelését, szóval felnőttek marhasága, nem túl érdekes.

Akkoriban a zsidókról nem tudtam egészen pontosan, hogy kicsodák, igaz, ma sem tudom, mégis többet képzelődtem e kérdésről, mint azt bárki hinné, vagy pláne hitte volna! Szegény szüleim. Tudniillik, mást ne mondjak, az idő tájt jelent meg Albert Russell: A HOROGKERESZT RÉMTETTEI című, számos, mondhatnám érdekes fényképpel illusztrált történelmi munkája a zsidóirtás – korabeli szavacska – éveiről Európá-

ban, és ezt aztán a nagypapa hónapokig meg nem unva bújta, azonban sűrűn kijárván a vécére, sajnálatosan megújra a kanapén felejtette... Úgyhogy én akkor láttam először hullahegyét, halálmenetet, sterilizált ikreket, elszenesült csontvázat.

Vagy ki tudja.

Tudniillik imádtam a fényképeket, mint általában mindenfajta képet, és reszketve kuksiztam az ilyesmit, mert mintha már láttam volna, és még egyszer akarnám, holott kifejezetten meg volt tiltva a számomra, hogy belepillantsak például ebbe a könyvbe is. Na igen. Persze a szédülésig felizgultam tőle, mindjárt sejtettem, hogy nem kellett volna megnéznem, továbbá, hogy igazán rendes dolog a szüleimtől, hogy ezt kereken megtiltották nézni, mert tényleg nem való az ártatlan lelkemnek, hátha a végén megijedek, hogy netántán én is zsidó vagyok.

Tudniillik nem voltam az, csupán a szüleim. Mint a Móricka a viccben.

Engem ugyanis nem metéltek körül, haha, és nem látott rabbi, és nem kaptam zsidó nevet, nem írtak be a hitközség könyvébe se, szóval felekezeten kívüli vagyok, mondták a szüleim, ezt később az '56 körüli időkben számtalanszor a lelkemre is kötötték, te vallástalan vagy, ha bárki kérdezi...

De minthogy ez csak vázlat ehhez a mellékes temetői izéhez... hol is tartottam... amikor aztán a kapunál meg kellett fogni a kezüket, izgatott lettem és kissé elfogódott, mert mindjárt a kerítés mellett láttam azt a sok elfeketült falú mauzóleumot, bazi öreg halálházakat, ilyen – később tudtam meg – bárói, bankári családi sírokat. Kértem, hogy azonnal siessünk innen a nagymamákhöz.

Szóval hogy hát hova megyünk? Miért erre megyünk?

Ugyanis oldalt mentünk, egyre csak oldalt, oldalt, mintha az apámék a sírokhoz egyáltalán be se akarnának menni. Ám ijeszítően erre a kérdésemre se válaszolt a család. Egészen megváltoztak. Erősen megfeszült az arcukon a bőr, öregebbek lettek, a hátuk furcsán meggörnyedt, az apám belekarolt az apjába, holott egyébként szólni se szeretett hozzá! Akkor az anyámhoz fordultam, de az sem hallott meg vagy nem akart, a szép szája is ellenszenvesen elvékonyodott, mintha egyszer s mindenkorra összezárta volna.

A csuklómnál fogva húzott, meleg volt.

Egy meleg őszi nap, nem túl meleg, de azért meleg, rosszkedvű, ködös nap, avaros, fülledt. És nem hallotta senki, hogy üvöltök! A földön húztak. Nem is szóltak rám, oda se utóttek, az orruk elé bámultak, bele a levegőbe, valahogy ők is elfekedtek... Szerettem volna megkérdezni, amit addig véletlenül pont elfelejtettem, hogy majd nekem mit kell most tennem? Mint ahogy a játszótéren hintázni, az óvodában engedelmeskedni, a buszon szépen ulve kinézni, hát most mit kell csinálni ilyenkor a gyerekeknek?! De akkor már levegőt se kaptam az izgalomtól – csakhogy félelem volt! –, és darabjaira szétesett a kép, mint máskor is pánik szülte állapotaimban, olyan egész morzsás lett a levegő, bebarnult, talán ordítottam is, nem emlékszem, illetve apa most mintha felém fordulna mégis, ez megjelenik, elfehérült szájjal toppant, látszik rajta, megfogadta, hogy itt a kapun belül nem fog reagálni a cirkuszaimra, de már mégiscsak tűrhetetlen, amit művelek, és kihúzom a gyufát, ha nem térek észhez. Közben látom, ő nincs az eszénél! a tekintete vibrál, mintha a haja fájna, két láng a szemében! reszket, mint a nyárfalevél, *magyar nyelvű hasonlat*, majdnem sír...

S akkor itt vagyunk váratlan egy téren. Nagy üresség, akárha lebombázták, aztán takarosan fel is gereblyézték volna. **Valaki. A nyilasok. Egy házmester büntudatból.**

„A halálfal”, hallom.

Erre már kelletlenül felkapom a fejem. Jobbra tényleg számomra gigantikus méretekben ilyen kőfalak. **Halálfalak.**

Alattuk görnyedt házaspárok, vasárnapi emberek. Gyerek alig, inkább karikalábú vénasszonyok, befőttesüvegben virággal, meg afféle apuszerű kalaposok is, de egész furcsa mozgással, hogy először mind közel settenkednek a falhoz, mintha szimatolnák, aztán gyorsan odébbállnak, mint akik nem is akarják látni, csak épp megbizonyosodni – miről?

Hátratett kézzel, megnyúlt nyakkal, göthos madárnépség, ilyen zsidó darvak, hol a falra néznek, hol féloldalt ránk pillognak, mit szólunk mi hozzá. **Ugyebár kegyedék is zsidók? Nem tesz semmit, a gyerek már biztos ki fogja nőni. Mit akarnak, maguk szerencsések, szinte nem is látszik a létszámon umberúfen, de ne nézzük egymást, kérem, mert feltűnik!** Fgyik-másik letérdel a falhoz, morog... Hányingerem van.

„A halálfal” – ismétli a Papa szakszerűen.

Apa meg anya sápadtan nyeldekdel. Felveszik a sunyi madártartást, odalépdelenek a falhoz, egész közel mennek... Valamiért úgy találom, mégis az lesz a legjobb, ha most egy kicsit távolba szaladgálok, ismert nyugtató játék ez, semmi baj. Kivonom magamat ebből a hepajból. Hát voltaképp ez is egy ilyen kirándulás, ahol a felnőttek feszesen felnőtt marhaságokat csinálnak, nem kell tapadni, „halálfal”, így is lehet mondani, csak nézzék, szörnyűség, de majd csak abbahagyják, aztán meglátogatjuk a nagymamákat a földben.

De mégse bírom ki: odamegyek.

Miért?

Mert már a kapunál valószínűleg attól bögttem el magam, ahogy belém villant, és ahogy nem akartam tudni mégse, hogy tudom, pedig meg van tiltva, igen, mi a háborúban ki lettünk irtva, hát jó, *nem tudom*, úgy teszek, mintha nem tudnám, de már fejlett vagyok, koravén, és amikor először mondták, már tudtam, hogy a falba ezek a lágeri zsidók vannak belekenve, oda vannak szegények belepaszírozva a téglába, a szadista fasiszták gondosan belepaszírozták őket, és utána még kiégették, de úgyse fáj nekik, mert aki meghalt, annak már semmi sem fáj, hiába is akarták, csak most már sehogy se lehet kiszabadítani őket, pernyék a zsidók, mégis hazacipelték Ausvichól az összest, de minek?, hát azért, hogy az élve maradt lássa, megfoghassa legalább a falat, felrakták sétatéri falnak a rokonaikat, rémes, idejönnek, de nem mernek igazán közel menni, titokban félnek tőle, hátha harap, harap a harag, ártatlanok haragja a falban, á, persze, ha megkérdezném, úgyis letagadnák, ha felnövök, én is le fogom tagadni a gyerekem előtt, naná, mehet a földbe gondolkodni a halott, miért halt meg, miért, hát én még alig éltem!, ilyen szerencsétlen zsidók vagyunk, csak a roletárállam megengedte, hogy most dolgozó emberek legyünk, és ha nem óberkondunk, élhetünk, sőt még jó kint a francba temetőnk is lehet, fő, hogy nem nagyon kell kimutatni, fűnek-fának hengegni vele, szegény anyukám is, hol a régebbi férje? meg apa vastag húga, ó, mi szegény gusztustalan mindannyian, csak azt nem értem, mit kell nézni ezen a falon! milyen dolog ez, idehózzák, aztán nézik, mint egy kirakatot, fuj, más szemével nézik a saját halálukat...

Szóval, kissé lábujjhegyen közelebb mentem, és – most jön az érdekes – látom, tele van írva ez a halálfal névvel, százezer nevek, **nevek és nevek és nevek**, mint a hangyák sűrű oszlopokban egymás mellett meg alatt az összes kiégetett zsidó neve, döbbenek rá, beléjük vésték még ráadásul a falba a neveiket is, nem elég kín a haláluk, még rá is írnak a testükre, a vallásuk követeli meg? ez ilyen betámt zsidó dolog?, töpren-

gek, ám ahogy féllábon ugrálva megközelítem, hogy alaposabban szemügyre vegyem a vasárnap délelőtti túlélőket, mivel látni szeretném, ilyen izé mártírfal előtt mit ír elő a zsidó szokás, azt ugyanis a nagypapa hoppából tudom, hogy rém kacifántos kötelességeik vannak, **vagyis voltak** az izraelitáknak, **kik azok?** még jó, hogy ez megszűnt és betiltották, különben lenne mit csinálni a családnak egész nap, mint titokban a gardróbban a nagyPapa

hát látom, szegények mind otthonosabban álldogálnak a falnál, már nem is nézik egymást annyira, és a többség nem is a halott nevekkel van elfoglalva, azt az újonnan jövők silabizálják enyhe pírban, tartózkodó érdeklődéssel, nehogy még illetéktelenek azt higgyék, hogy ők is zsidrákok, **á, nem, ők csak ezt az izét nézik, mint különlegeséget, hogy jó, tényleg ide vannak írva, akiket a Hitlerék a kemencébe, ugye ezeket mind...?** de apuék például zsebkendővel a fejükön térdepelve morognak, és nagypapa is ledobta maga elé a nagykabátot, egészen közel térdepel a falhoz, és hadonászva beszél

beszél?!

igen, hajladozva motyorog

még gesztikulál is

és az apám is!

És akkor már hallom a zsiszegést. Mint köröző bogárhad egyre hangosabb, hogy lúdbörzök, igen, a falból jön, és aki idejön, titokban ezért jön.

Mind beszélget a fallal.

Főleg az öregek kiabálnak józanul és türelmetlenül, hogy **MI VAN A LICIVEL, A LICIT MONDD, RÓNA ÁRMINNÉ, SZÜLETETT MINK LICI, HALLGASS IDE, AZ ÁRPÁD MEGŐRÜLT, EGY FILLÉR NÉLKÜL KIMENT AUSZTRÁLIÁBA, FELADTA AZ ITTENI EGZISZTENCIÁJÁT, KILÉPETT A PÁRTBÓL, MIT MONDJAK A KISLÁNYODNAK, FRIEDMANN, HOGY HALTÁL MEG, SEGÍTS NEKEM, APUKÁM, AZ A GYEREK KÉSZ IDEGBETEG, MIÓTA TÉGEDET NEM NYÚJT TÁLCÁN AZ ÉLET, RÉGI DOLGOK MIATT NEM AKARJÁK FELVENNI AZ EGYETEMRE, A BÍRÓ MANCI MEG MINDENEN MÍSZMACHOL, MEGŐRÜLŐK, A HÁZKEZELŐSÉG TULAJDONBA VETTE A TELJES KÉSZLETET, ÉRTSD MEG, MINDENÜNKET! NINCSENEK KIVÉTELEK, DE A STRÓMANOD AZ EGY TISZTA EMBER, AMIT LEHETETT, VISSZAADOTT, MONDD, UGYE ESZEL AZÉRT? KERESSEM HAJÓS SAMU KÖZJOG- ÉS VÁLTÓUGYVÉDET, BÉRKOCSIS UTCA 17/B, 2. EMELET 3. ALATTI IAKOS, KÉK SZEMŰ, BARNA HAJÚ, CSUPA KOMOLYSÁG ÉS JÓSÁG** meg ilyesmi

de a falból jövő csicsergést, a lázas válaszokat viszont nem hallottam tisztán, részben mert az élők izgatott-fojtott karattyolása a százezer-millió halott hangot összezavarta, részben ugyebár ezt akkor se lehetne érteni, ha halálos csend volna a fal környékén, ahhoz túlságosan sokan beszélnek egyszerre **magában a falban is izegnek-mozognak összesulve örjögenek biztos mind azt reméli majd éppen hozzá jönnek kéregetve mondja a nevé-címét elveszett rokonai után konyorog hátha de soha ó nem az kizárt** ebben a hangzavarban örökké épp mást keresnek a hozzátartozók, és mást keresnek a halottak, annyian vannak, hogy elbeszélnek egymás mellett teli torokból, berekedésig és azon túl üvöltöznek a zsidók **áhá most már értem de persze nem értem, sutytyomban irtózkodva nézem a Miksa nagyapámat, ahogy tenyerét a falnak döntve, eszelősen földre szegett fejével kiabál térden állva, vajh kinek, talán mások is a háborúban haltak meg, a családukban mindenki, és nemcsak a Magduska meg a Poldi**

bácsi, csak ezt nekem eddig nem merték kerek perec megmondani, szegény Papa, talán most akarna bemutatni a rokonságnak, de milliók között itt hiába ordít, hiába nem akarja tudomásul venni, a tokkopasz fején ügyetlenül rázkódik a négyoldalt csomózott zsebkendő, szeretnék odaszaladni hozzá, nincs messze, ám az apám pont elem áll, felkap, lázasan arcon csókol, már ő is levette a kabátját, felültet a karjára, felindulástól kicsit nyálas puszikkal takarja el a szememet, „ne zavarod most, ezért könnyörgött, hadd ugassa ki magát, na, hogy tetszik ez, mit szólsz”, nyugósen nyújtózkodom a kezében, „sehogy, még meddig tart, anyu hol van”, rettentően szégyellem magam, kapaszkodom a karjába, „tegyél le”, szót fogad, csodák csodája, letesz, sőt átrohan a fal túlsó oldalára, mulatságosan mozog az inge a pocakján, talán hallott valamit, biztos a nevét, igen, **most neki szóltak ki, de ki?, utánasettenkedem, a fal sarkánál azonban a kihült tekintetű anyámba ütközöm, már rosszkedvűen cigaretta után kotorászik a táskájában, „hagyd most apádat, kicsit még futkározzál, ne is törődj az egésszel”, a szimmetrikusan felgereblyezett salakon járkál, előredől, a feltámadt langyos szél tépi-cibálja a könnyű kabátját, tűnődöm, **rám se néz, meg pecsenyelila a szája a rúztól,** és eszembe jut, **a volt férje is itt van, akít jobban szeretett,** elfelejték az apám után menni, visszabámulok a rettenetes falra, valahogy olyan szemérmetlen
erről majd biztos megint nem szabad senkinek se beszélni.**

– – És hiába ordítottam kifelé menet is: Menjünk a nagyanyákhoz a földbe! – –

...Azt viszont fontosnak tartotta, hogy hazafelé odavezessen a beüvegezett vaskalitkához, srégen a kijárat-bejáratnál, ma is ott van, egy köpésre a nyilvános ravatalozótól és sajnos abban a hangzavarban, ami a mécses körül kavargott, meg abban a nagy idegességfelhőben úgy értettem, hogy a vörös láng, amire az apám azt mondta, sose fog elaludni, hogy ez a szurkés-homályos vaskalitkában égő lángocska, hogy ez tényleg örök volna, öröktűz.

Szóval elhittem, hogy nem gyújtották, és nem is fog elaludni soha, és nekünk ég. Mi több, hogy talán mi égünk ott, zsidók, a saját temetőnkben: figyelmeztetésül. Már mint másoknak figyelmeztetésül, hogy **soha többé, Európa, vigyázz meg ilyesmi.** Mert akkoriban ilyen dumák mentek.

Igen, ez vagyunk mi – álltam előtte összezavarodva, nem túl boldogan –, kis tűz, de örök.

Zsidó láng

3

Sírmezőn – félálomban –

Reggel a temetőbe.

Slágfertigen indulok, ó, igen. A József körút felé vezető átjáróházban eszébe is jut önmagácsról, mily ruganyos léptekkel siet ő apja-anyja sírjához, sírását összefogja, mint szónok a mondandóját vagy völegényjelölt a rózsacsokrát. A Stáhly utcától a Népszínház utcáig azonban kíméletlenül ráront a koszlott főváros, akárha öreg koldusasszonyt kellene kerülgetnie, akire nem figyel már senki, aki lophatna is, de késő. Meg fog dögleni. Aszfalton tarháló szutyokmámi lett a szülővárosom, bugyijából szurke vat-

tacsomókat hullongat, vagy mi ez, reggeli totálkár, nem szabad odanézni. Itt az ősnyáron, savószín júliusi ég. Fuledt borulat.

Fojtott bánat, ijesztően rossz hangulatú újságosbódék a Blaha környékén. Csak áll, nem kér semmit, hírlapáros bűnözőkkel néz farkasszemet, gyenge dolog, nem esne jól, aztán mégis egy Kurír. Tagadhatatlanul csalódott, még el se indult, máris nem tartja a gyászt. Kőbánya táján elteszem, fenék alá, nézek ki, nézem a semmit, szórakozottan újra előveszem, ott sincs semmi, megint elteszem... Hamar kiér. Fél-három-negyed tíz. A grízgaluska beütésű égbolt, túl a keresztény blokkon valamivel sárgább, mint felette. Sárgásszürkébb valamivel, de jogilag ugyanaz. Mi nem ismerünk megkülönböztetést: ez egy börtön-Fold, azon belül aztán Magyarország, az úgynevezett temetői blokk hangyányi falatka, annyi se. Tűszúrás. *Nem fog fájni.* Elbotlik a fűvel benőtt villamossínen, felpattan, s már sietősen benn is van, csapda le.

A kapu mögött az iroda pavilonja, esőben. Korötte gőzölgő keramit, meg a betonút a belső kerítéskapuhoz, ott nem esik. De hisz ez természetes, gonosz az iroda. Mindig is gonosz volt, legendája van. Még sose jártam előtte, hogy ne esett volna. Az ég is védekezik. Mindig zuhog az irodára, akárki megmondhatja, rossz hely, káros hely, kártékony, veszedelmes, silány, romlott, nemtelen hely, a múltkor is a Havasi úr szemforgató cigányai, hét éve, az anyám eltemetésekor, milyen tetű volt az egész, a mókus is, abban a szmogos hőségben a ravatalozóban, sebtiben előrángatott borraivalóért a sebtiben előrángatott koporsóból kitekarta előttem a „közeli elhunytat”, a nazális hangú tisztviselőhölgy az üveg mögött, munka közben a katalóguskönyvön nyugtatott kezét nézegette, a sorállás...

Esik nekik.

Azelőtt nem jártam ide, mert nem nagyon haltunk meg, én évtizedekig azt se tudtam, hol van, nemhogy tudomással bírjak ilyen lealcázott börtönirodákról, befizetési lehetőségekről, fújató, racionalista papokról! Úgynevezett rabbik.

Beviharzom.

A kapu mögött egy pillanatra tanácstalanul megtorpan.

Mellette középkorú, fehér köpenyes asszony szaladna, az iroda felé tart, ránéz, olvadt nefelejcszínek a szemében.

Miben lehetek a segítségére?

Kapucnit húzott a feje búbjára, áttetsző esőköpeny feszül az irodai fehéren.

Jahrzeit?

Nem is kérdezi, szerető bánatosan megállapítja.

Dehogy! én a rokonaimat szeretném meglátogatni

dűnnyögi zavartan történetünk hőse, és elkapja a tekintetét, a semmibe néz.

„nem is olyan kínos”

de azért nagyon kínos

„inkább nevetséges”

nem is nevetséges

„...ezt se tudom, évhét, mi lehet az, hogy évhét?”

tűnődik

Elnézést, ha ön itt ismerős, meg tudná mondani, hány évenként kell megújítani a sírokat, vagy majd postán értesítenek?

kérdi sietős félmosollyal

„honnét olyan ismerős ez a nő, emez elvirágzott szépség, ki arcára khmm krémekeket

alkalmaz, polgári özvegy, ki itt keresett munkát, talán voluntör, kedélyvilágának áldozata, láttunk már ilyesmit, **az özvegy és a katona**, anyu játszott is benne a Nemzetiben negyvenhatban vagy hányban”

„igen, ez a nő adott a Hitközségben annak idején az anyám teteméhez megfelelő rituális hálóinget! ez a nő adott el bocsánatokat kérve valahány forintért izét, nem tudom a héber nevét ezeknek, semminek, de rendelkezniem kellett a mama hajáról, lehetséges? a hajáról? elképzelhető, akkor mesélte el eme özvegy, hogy **a családjában történt gyász eset után mély megrendülésében hátralévő éveire felajánlotta szolgálatait a hitközségnek, s azóta éjjel-nappal megállás nélkül, pissz nélkül csak ez és”**

„felismert, igen, ő az, már akkor is jelezte, hogy híres ember vagyok, jaj”

elmélkedik tovább történetünk hőse

Soha, kedves uram, soha! A zsidóknál nincs megváltás! Nyughelyünk örökre szól, vagyis amíg ezt az országot Magyarországnak hívják, és szuverén állam!

de ezt már soknak érzi az elvirágzott, jóságos voluntör is

Szóval értse meg, és legyen nyugodt, kedves uram, mi soha nem fogunk hozzájuk nyúlni egy ujjal se, ez így van a zsidóknál, mióta zsidók vagyunk

most megérinti a bolond férfi karját

„nincs hatvan, és puha nefelejcszirmok úsznak a szemében”

„a szája is enyhe-puhának tűnik, a felső ajka éppúgy, mint az alsó, a teste pedig afféle örökfiatal, ám miért nyugtatja kezét izmos alkaromon, hova vezet ez, mondd, mi az értelme”

Tudja, többek közt azért nem szeretek én ide kijárni, mert mindig letámad a maffia...

„igen, igen, igen!”

Ezek a tolakodó fekete melósok

„aki vagyok”

Nem elég, hogy minden alkalommal becsapnak a sírápolási pénzzel, de lerázni sem tudom őket, egy percre sem maradhatok egyedül a...

legyint a nő, ezerszer hallotta, nem kifogás

Legyen nyugodt! Új igazgatónk van, új emberek, ezek állítólag már nem olyanok, de ne vegye észre őket, azt tanácsolom! Vagy ha mégis megszólítanak, beszéljen hozzájuk idegen nyelven...

könnyű keze csak most rebben fel a

„aztán megint ráteszi, mégiscsak, nézz oda!”

majd újra elveszi, felnevet bánatosan

„megátalkodottan a kezem keresi, miért, az övé olyan, akár valami nagy kövér pillangó, az enyém akár egy érzékenykedő, elpilledt kukac, kénytelen vagyok el is inosolyodni, fáradtan ugyan a délelőtti kosztól, meg mindattól, ami ebben a temetőben rám vár, hát éppenséggel nem kellemetlen, kellemetlennek nem mondanám, de örülök, hogy pont nem járnak erre halottak”

...Ha csak új embereket vettek fel, tessék mondani, mi változik akkor? Akkor az új maffia is kialakul előbb vagy utóbb, nem?

társalog zavartan történetünk hőse

két oldalról két kézzel fogja össze a bolond Tábor csuklóit a hölgy

félrebillent fejével a pillantását keresi

„oly gyermekgül színpadiasan, mint egy forradalmian züllött árvalány a századfordulón, ki természetes nagybácsikája megbízhatóságának akar a mélyére hatolni, ő, be-

le a pupillája közepébe, s ez itt nem is a rákoskeresztúri izraelita temetkezőhely sívár bejárata környéke volna, hanem valamely svájci leánynevelő intézet kertje vége egy naptalan nyári reggel, amidőn a kényszerű inkognitóját megunt szüfraszett már eldöntötte, hogy a kínálózó téglarakás mögött megnyilvánítja vad érzelmeit, melyeknek szabadságfokáról – pusztán a jelenlétéről se! – e buta férfinak nem lehet fogalma!”

Te

természetesen! természetesen! drága uram, az ilyesmin nem is szabad csodálkoznia, a szituáció magába véve kitermeli, nem?

„igen, igen”

a hölgy egészen természetesen egyre közelebb jön

a tekintetével együtt

a huncut-bánatos mosolyával egyetemben

húzódzkodik a férfi nyitva felejtett szája felé

alulról, mohón, nevetősen, nedvesen

a téglarakás mögött ide dobálták le valami teherautóról a sített

az örökmécses mellé milyen izléstelen!, mégis azt a hegyes és szűrös

izgalmat érzi a gyomrában, amit soha nem áll módjában visszagyúrni

szóval a legerőteljesebbet, a legaljasabbat

„kik tűnnek el, kit ne vegyek észre?”

makogja, ám ekkor már markolászhat

sietősen és meghittén, ahogy az lenni szokott

„illetve hát ez azért nem szokott lenni!”

épp az a jó benne, hogy „olyan zsidós, olyan temetősi!”

a puha felső ajka felett öszülő bajuszkák

otven körül járhat, NEM – ANNÁL TÖBB!

„héttel több csak nálam”

nyugtatja magát a bolond férfi, és alányúl, meleget érez, meleget mindenütt, a díszsírok között langyos szél kóvályog, bádog az ég, nedves a föld, zsíros, fekete ez a föld, temetői föld

„sárlik”, gondolja hülyén, és „elveszett”, mármint hogy ő veszett el, elveszett, és nem tudok visszatalálni, elvesztettem a fonalat, már ősz hüvelyek csak és elhanyagolt-temetői séták, még zsidó se vagyok, magyarnak gondoltak anyáék, ilyen petőfis, józsefattilás ittessem elén édes Hazám fogadj szívedbe sattuőbbbi, majd riadtan maga alá koncentrálni, „a sárba”, én veszem el, ha te elvesztél, reszket a bépesti zsidó föld, szomorú szemű káprázat, puha szájú néni, ó, hogy elkapott, mindjárt a bejáratnál, akinek testét harmat lepi, és a bőre száraz, avaros, míg a combja ellenben sima, fénytelen szülőföld, jajong, ehhez nem vagyok szokva, ettől el vagyok szokva, fiatal nőkre éhezem, akik nagyokat kiáltanak, ez a rákoskeresztúri penig korát meghazudtolva vījog, sápad, beleráncosodik, a combtöve árkában forró erecskéik fakadnak, párás kora délelőtt van, és tegyük fel, összegabalyodtam a szíromszemű temetőasszonnyal, se vége, se hossza a téglarakás mögött sír – – –

...bár tagadhatatlanul jólesett adakozó kedvessége, egyúttal felkavart és tulajdonképpen felháborított annak hátsó jelentése, hogy úgynevezett származásom pusztán feltételezése velem bizalmasabbá, segítőkészebbé, izgatottabbá tehet valakit, bárkit, egy számomra mindenesetre teljességgel ismeretlen embert, akit tehát e pillanattól becsülnöm illene legalább két okból, egyrészt viszonzásképpen, mivel ő is becsül engem,

holott semmit se tud rólam, másodsor részt kellene vennem az általa kezdeményezett sors-cinkosság önistenítő rituáléjában, bizonyos szomorúan bizalmas tekintetváltásokkal s más apró-cseprő... – – –

– – – ...ezt már kisgyerek koromban is émellyítően izléstelennek találtam, és ha a szüleimmel a jelenlétemben valaki ilyenfajta hangot ütött meg – mert ők maguk szerencsére ezt nem tették, de kétségtelenül természetesnek tekintették mások részéről –, hát én ilyenkor gondolkodás nélkül elfutottam a közelükből, ki a szobából, de még az utcán is a következő sarokig menekültem, és aztán ott, nagy levegőket véve, ingerülten legyintgettem csak rájuk, ha szölongattak, már ahogy a szüleitől túlságosan komolyan vett, úgynevezett elkényeztetett zsidó gyerekek szoktak legyintgetni... – – –

– – – Végül már-már sajnáltam, hogy alaposabban nem ismerkedtünk össze, két különféleképpen megbuggyant madár...

*

A temető alaprajzát sokáig tanulmányoztam, el ne tévedjek.

Párszor már eltévedtem az utóbbi években itt, hát most nem akartam, nem volt kedvem hozzá. A bádogra festett jelekre meredve szinte bemagolta: mindig a Mártírok Fala felé kell mennem, bal felé, mert mi valamennyien bal felé fekszünk, apa és a Mama sírja is balra van, ugyanígy Anyáé meg az Anyukáé is, de még az Erzsé is, kedvenc rokonomé is, aki a nagynénikém volt, illetve hát most is az, ő is a főúttól balra fekszik a szüleivel, a dédnagyapámmal, Klein Dávid cipésszel és feleségével, Pilisi Franciskával (aki a legenda szerint még kóser konyhát vitt), a temetővégi 38-asban, mind balra lakik, ez sima véletlen, sok családi problémánk volt, az kétségtelen, de a baloldali mozgalmakban való részvételünk valósággal elenyésző, bezzeg az én elhülyülésem, hogy tizenhárom éve nem tudom megírni A KÖNYVET, ez már, mondhatjuk így, teteme-sebb gond; csak áll a temető alaprajza előtt, szorongva magolja a sírhelyeinket, „úgyis el fogok tévedni”;

sápadtan nekivágok, majd lerázza a nőt, aki beléakaszódik, a ravatalozó előtti nagyobb üres térségen már szinte fut, ez mindig kellemetlen, elhaladni a Hullabemutató Terem előtt, mindahányszor az anyja temetése jut róla eszébe, meg az, úgy látszik, eltemethetetlen, megemészthetetlen, elviselhetetlen akkori önmaga, például ahogy őt nézi a fémkoporsóban, ez a dromedárszürke, baromi rendeltetésű szála előtt bír eszébe jutni megújra, én kértem, mutassa meg, az pedig megmutatta, a disznó, de máris a Mártírok Falánál lohol, itt sem áll meg, mért is tenné, „sürgős dolga van”, mindössze a névtengerre mered, mint a kapunál a Tájékoztatóra, látja, koszos a márvány, és nem a szent, girbegurba meg szálkás öregemberi ceruzanyomoktól, hogy „...és még Tauber Izidor is, és Irén, Mór, Lili, Gyurka, Gyula, Réga, Heliane, Carrys”, meg „itt jártunk Montrealból, Spitz Pál és neje”, és a többi, és a többi, nem ettől koszos, hanem hogy „ezt már nem is takarítják”, hogy is mondjam, „ezeket leírták”, nem a temetőben, vagy nemcsak ott, de majd erről – – –

*

– – – Hamar megtaláltam apáékat. A 11/a balra a negyedik.

Ha eleinte általában nem emlékszem is, végül egyenesen odavisz a lábam.

Úgynevezett szerencsés elhelyezés:
legszélső sor, a sétaút mellett közvetlenül,
és a szakaszba be se kell gyalogolni.

A kőlapról mindjárt zavartan lesimogattam a földet,
 „valami vihar”
 fulladt lélekkel a borostyán örökzöldjét is lefeszítettem oldalt,
 hogy lehessen látni a táblát, a táblákat.
 Két márványtábla, egy kisebb, felül
 TÁBOR ISTVÁN (1909–1970)
 alatta meg az elsárgult, nagyobbik,
 amit még ő csináltatott a Mamájának, amikor először telt rá
 a hatvanas évek közepén,
 mert addig csak cetlije volt a Mamának,
 szóval olyan bádogcetlije,
 és ezt nagyon szégyellte az apám
 Édesanyám TÁBOR MIKSANÉ
 vésette a kőre,
 emlékszem, mennyit törte a fejét, hogy mi legyen a sírkőre rendelt szöveg,
 egyszer az orrom alá nyomott egy gyűrt papírdarabot, amire egyebek közt
 fel volt írva a személyiigazolvány-név alá még ez is
szül. Weisz Regina
 „így kell?”
 kérdezte komoran a sorra bökve,
 amikor kihúztam azt, hogy *szül.*
 „biztos nem kell? nem lesz baj? így szokták?”
 s minthogy többször is
 megnyugtattam, sebbel-lobbal telefonált a sírkövesnek,
 „úgy rideg lenne, érte, nem szabad, megtiltom, maradjon csak
Weisz Regina 1880–1970
 s alatta
 ez a kilenc héber betű”

רחל בת שלמה

ehhez viszont görcsösen ragaszkodott,
 bár kiolvasni és kiejteni ő sem tudta már,
 de tudta, mit jelent,
 azt hiszem, az édesanyja zsidó neve.
 Félrebillentett fejjel a fotelban szuszogva, az orra hegyére csúszott
 szemüvegen át bámulta az agyongyűrt sírlaptervpapíron
 az édesanyja zsidó nevét,
 ha ugyan jól tudom,
 s ezek a betűk
 egy női nevet adnak ki.
 Meg kéne kérdeznem egy pesti zsidó rabbittól,
 de semmi kedvem.
 „Nem hagyom magamat lebeszélni erről!”
 figyelmeztetett, holott egyáltalán nem is akartam lebeszélni,
 „ennek ott kell lennie rajta!”
 mondta többször is, mielőtt az agyonfogdosott temetői cetlit visszagyűrte

volna a bríftasnijába, gondoltam, míg a borostyán örökzöldjét lefeszítettem oldalt,
 hogy láthatóvá tegyem az írást.

Váratlanul otthonosnak találtam az egészet,
 ahogy a sír körül rendezkedni kezdtem,
 mint egy nyugalmát csak a temetőben lelé öregasszony,
 földre terítettem a *Kuríromat*, rátérdepeltem,
 hónom alól előhúztam a kis temetői fekete füzetecskét,
 fejem búbjára felcsaptam azt a szakadt selyemdarabot, amit egyszer itt
 kaptam az irodán kapedli gyanánt.

Éreztem, nevetséges vagyok,
 ahogy a kapedlibéléssel a fejemen térden állva lapozgatok,
 hogy találjak egy általam is olvasható, lezúllott formában kinyomtatott zsidó
 imát, de most nem zavart valamiért,

ezúttal szinte jólesett
 a nevetségességem, pedig ez igazán ritka olyan hiú ember esetében, amilyen
 történetünk hőse, „a *Miatyánkot* úgyis elmondom,
 anélkül nem megyek haza, úgyhogy baj nincs akkor se, ha ebbe az ízébe
 nem találok semmit...”

de találtam, hisz aki keres, talál, és aki kér, annak adatik, és aki zörget,
 annak megnyitvatik,

mint mondotta a szimpatikus mártír rabbi,
 és megtaláltam a *mazkirt*.

Tehát ezt mondtam el
 először a nagymama meg az apám sírdombja felett, és mint később
 odahaza felfedeztem, teljességgel szentségtörő módon,

mivelhogy a *mazkír*mondás
 a törvénytudó magyarázat szerint
 „templomi istentisztelet keretében történik”,
 „hát mondjuk ez a mélyzöld temetői séta”,
 gondoltam később megátalkodottan,
 „templomi istentiszteletként is felfogható”,
 miért ne, nyugodtan, különben is
 „mazkír”,

ezt a hangulatosan ronda szót hallottam már gyerekkoromban,
 nem tudom, kitől,
 azt sem, hogy minek a kapcsán,
 ám többször is hallottam, valamiként szégyenkezve a szó aurájának
 kisugárzása miatt? avagy én szégyenkeztem?
 az is meglehet, jellemző volna,
 mindegy.

Most azonban jólesett e torokban képzett hangokat görgetni a nyelvemen,
 mintha körtekompótot kellene kanálszám nyelni, úgyesen, le ne csorogjon a
 szájam szélén kásás, cukros leve.

A nagymamámnak is meg az apámnak is elmondtam a *mazkirt* háromszor,
 és azután a *Miatyánkot* is egyszer,
 nem azért, mintha ez alacsonyabb rangú volna amannál a szívemben vagy
 bárhol másutt, talán fordítva,

de magam se értem, hogyan történhetett, amint hajlongva daráltam,
 éreztem, hogy valami különleges s rajtam teljesen kívül álló oknál fogva
 ezúttal célba talál az ima,

felrepeszü ama rendszerint elérhetetlen burkot,
 és kérésem oda zubog, ahova szánom.

Máskor nem.

Most igen. Ki érti?

S akkor felbátorodva, még saját szavaimmal is
 kértem őket, hogy segítsenek. Segítsenek mai szorultságomban!

*

Anyja sírját ezek után játszva megtalálta; tudta, csak visszafelé kell menni azon az úton,
 amely az apja meg a nagyanyja sírjához vezet, majd jobbra kanyarodni az első lehe-
 tőségnél, s az itt nyíló sírmezőn előrefelé leszámolni huszonhat sort, utána tétovázás
 nélkül begyalogolni a bokáig mindenféle gazzal benőtt halmok közé, vigyázva, hogy
 el ne botoljék előrebambulva mohón, mikor tűnik végre elébe a kúpos tetejű homokkő
 obelisztk, amit 1950-ben, a gyászszertartás után nyomban felállíttatott a mamájának
 az édesanyja; nevelésesen mulékony anyagból faragott emlékmű, amiért azután a
 sírásó cigányok fejcsóválva semmi felelősséget nem vállaltak, amidőn őt magát, az épít-
 tetőt temették alá, „össze fog ez törni; ha csak hozzáérünk, már kettéesik”, közölték
 szinte indulatosan, ámbár moccanatlanul is ragyogóbarna szemekkel, „Tábor úr, jól
 gondolja meg, nagyon kéne neki egy kis betoninjekció, mielőtt a katasztrófa bekövet-
 kezik”, „crijdetek a francba, hogy dögölnétek meg”, válaszolta ő, történetünk hőse, a
 sírások partján öltönyében izzadva, mindig másfele nézve – – –

Elszáradt nyúlszar, tücsokciripelés. Ködös nyár. Az égbolt, akár kiszakadt hőlégballon
 szürkés gumirongy-húsa. „Rángunk, rugdosódunk, hamarosan vége...” Odabukdá-
 csol az anyja sírjához. Így hirtelen nem érez semmit. Az égre néz, liheg, tétován meg-
 érinti az obeliszket. Pisilnie kell. Nem pisil. – – –

Édes kis Anyám
Kelen Zoltánné
sz. Klein Ilona
1880–1950
Kelen Katalin
1915–1985

A legenda szerint a síremléken is nagyon összevesztek.

1950-re az államosítás meg az ávó lehámozta az apjáról, amiye valaha is lehetett.
Halottra akarod költeni a pénzt, mikor már nincs mit ennünk? Ezt kitűnően el tudja képzelni,
 ezerszer látta is, mást se látott: kétségbeesetten, torokszakadtából ordít a ledöfött nagy-
 kereskedő, a polgári származása, mi több, „polgári szépsége” ’45 és ’48 között *sztárszépség*
volt Pesten! miatt is elbocsátott színésznővel, a halántékán kidudorodik az a finom, kék
 ér, amit mindig is bámult, pocakosan áll, mint egy halálosan megsértett tanár,
 csapkodja a dohányzóasztalt, uvölt, tudja, hogy nincs igaza, egészen vörös a feje, ha
 igaza volna, akkor se szabad, gondolta, *egy komoly embernek* nem illik így viselkednie,
 könnyen neveltségessé válhat, érzi ő is, *mint valami bolond*. Anya szemközt lehajtja a

fejét a foteljában, karja a szeme előtt, hangtalan zokogás rázza, ujjai közt cigaretta remeg, de valahogy úgy tartja, bánatosan belógatva az asztal fölé, hogy a hamu az alpakka hamutartóba essék, „anyukám! édes anyukám! én kis életem!”, hüppögi gyermekesen, nem áll jól neki, de igazán fáj, nem hazudik, ilyenkor az anyját hívja valóban – – –

Imádkoztam, mint az előbb is.

...és már idefelé, közvetlenül a sírhoz csörtetve a sétálóútról boldog, igen, igen, boldog várakozás ébredezett benne, épp, mint óvodás korában az anyjával való újratalálkozásai előtt. Amikor már egy fél napja nem láttam se égen, se földön, s talán nem is volt egészen biztos benne, hogy láthatja-e újra, s már nem ez marad-e csak ezentúl mindig, ez a sokkal valószínűbb sötétség, kopár gang vagy óvodai váró, sunyi játszótéri, kórházi vagy sötét otthoni elhagyatottság. Amikor aztán mégis beszólt valaki, hogy „megjött az édesanyád”, de még a hangját se hallottam, tegyük fel, hanem csak a tudat, hogy „jön a mamám!”, az olyan volt, ó, mindig olyan volt, akárha pincebörtönből szabadultam volna, és mámoros ködben tapogatóznék vakon előre, ahonnan most, most! jön, jön, és karjába öleli végre-valahára a fehérebb, a világosabb, a drágábbik élet; akiért érdemes végigcsinálni mindent, a méltóbbik, a vigasztalóbb befejezésű mese; a vidámság és a remény, meg a finomság. **A jobbik világ.** Mit lehet ezen nem érteni!

--- ...A sírmezőben mintha fokról fokra ismerősen édes és nehéz illatfelhőbe kerültem volna: szívem zsidog és ujjong hatra-vakra, semmire. Azért, mert az anyám sírjánál vagyok! Porló teste közelében... S mégis, habár a szíve boldogan vert, ugyanilyen erővel érezte, hogy haragszik rá, nagyon haragszom az anyámra, még mindig, még a sírjában is! Milyen kényelmetlen tulajdonképpen, hogy nem lehet megtalálni, elkapni, jól megmondani neki végre... mit? Minek?

Uramisten.

Arrább menve, a párás napon pisiltem egyet.

Fegyelmezetlen vagyok, és nagyon kellett.

...gondoltam, most kicsit arrébb megyek, aztán pisilek, abból itt már senkinek nem lehet baja.

De imádkoztam is.

...úgyhogy megint ki kellett ténferegнем a köves útra, miután kipisiltem magam a mamám sírjának közelében, akár egy állat, és addig meregettem a düledt szememet, míg találtam az anyám meg az anyja sírjára is néhány elfogadható emlékkövet...

--- ...De amint megérkezvén a kőbuckához csörtettem, menten szívszorongva láttam, hogy Anya nevére felkúszott egy kecses borostyáninda. Haladéktalanul elrántottam onnan, le a földre. Aztán megbántam.

„Talán ő volt.”

„A szépérezéke súgta.”

„Az életősztone... Kikandikált a földből.”

És így tovább.

(Folytatása következik.)